

Programové prohlášení vlády

1. 6. 1920

Slavná sněmovno! Dámy a pánové!

Minulá vláda, kteréž jsem měl cest rovněž předsedati, slíbila ve svém úvodním prohlášení dne 10. července 1919, že po uzákonění ústavy a volebního řádu budou ihned vypsány volby do Národního shromáždění. V témže týdnu, kdy se ústavním zákonům dostalo sankce, byly volby ihned vypsány. Po provedených volbách dne 18. a 25. dubna neváhala vláda okamžitě svolati parlament, aby zvolení zástupcové lidu mohli se ihned sejíti k vykonávání svých zákonných práv.

Poněvadž takto mezidobí bylo příliš krátce vymezeno, nebylo možno předběžným vyjednáváním připravit definitivní konstelaci parlamentní. Věcně a politicky rekonstruovaný kabinet opírá se prozatím o dřívější seskupení politické, aniž chce vylučovati některou jinou z politických složek této sněmovny ze spolupráce a odmítati její účast při definitivním uspořádání politických poměrů a vládní majority.

Dříve nežli promluví o programu vládním, považuji za vhodné stručně odpověděti na výtky, pronesené proti činnosti předešlého Národního shromáždění a vlády s hlediska nacionálně politického.

Počínám s výtkou, že pravomoc presidentova jest příliš veliká a přímo nedemokratická. Dovoluji si odkázati na mínění německého státovědce, jenž před několika dny připustil ve zdejšímu německém listě - třebaže jeho úsudek jest hodně příkrý - že se zákonodárství o presidentovi s republikánskou ústavou dá srovnati.

Hlavní námitka obrací se ovšem proti samému zbudování našeho státu. Tato výtká jest namířena zároveň proti celé dohodě. Vznik Československé republiky, rozpadnutí Rakousko-Uherska a pohroma ústředních mocností vůbec jest událost tak světodějná, tak ohromná a tak velkého dosahu, že nemůže býti mým úkolem objasňovati zde vznik a vývoj velké války a dokazovati, proč centrální mocnosti podlehly.

Každý z nás cítí tu velkou přeměnu, cítí skoro na vlastním těle, že zaniká svět starý a tvoří se svět nový. My Čechoslováci postavili jsme se na stranu světa nového, porozuměli jsme historickému okamžiku a vítězství spojenců dalo nám za pravdu.

Chápeme s lidského stanoviska, že Němci a Maďaři vžívají se do nových poměrů těžce, ale nesmí se nám zaslívat, jestliže precisujeme státoprávní situaci co nejurčitěji. Český národ vytvořil na počátku středověku tento stát a nyní ho se Slováky zase obnovil. My v tom vidíme historickou spravedlnost. Věříme v historickou evoluční kontinuitu a z ní čerpáme přesvědčení, že zejména Němci, kteří po dlouhá staletí v tomto státě s námi žili, budou klidně na vybudování státu spolupůsobiti.

Žaloba, že nynější ústava jest oktroj a vznikla bez spolupůsobení Němců, jest právně neplatná. Předně musím uvést, že spojenecké státy už před konečným rozpadnutím Rakousko-Uherska uznaly náš národ za spoluválčící a uznaly také zatímní vládu zahraniční. V důsledku toho byl náš stát a naše vláda od spojenců uznána. Jakmile se Rakousko rozpadlo, v nastalém chaosu byl právě náš stát mocnou podporou pořádku nejen v československých

zemích, ale i v jiných zemích bývalého Rakousko-Uherska. Celý svět uznává, že náš stát za neobyčejně těžkých poměrů udržel pořádek a němečtí krajané nám dovolí tvrzení, že tento pořádek byl také v jejich vlastním zájmu.

Jestliže se s německé strany ukazuje na dlouhé trvání nezvoleného Národního shromáždění, musíme se své strany ukázati na fakt, že jednání o mír v Paříži se neočekávaně prodloužilo. Od té doby, co jsme uzavřeli mír s Rakouskem, prošla jen krátká doba, která byla vyplněna pracemi ústavními a přípravami volebními. Mír s Maďary se teprve teď podpisuje.

Nebudu rozebíratí státoprávní stanovisko německých vůdců před uzavřením a po uzavření míru s Rakouskem. Nechceme vyšetřovati, bylo-li toto odmítavé jejich stanovisko účelné, ale tolik musíme říci, že nestalo se naší vinou, že němečtí krajané vzdalovali se parlamentární součinnosti, ani to nebylo naším úmyslem.

Naše volební řády do samosprávných zastupitelstev a do zákonodárného sboru, zajišťující zastoupení minorit, jsou uznané v celé Evropě nejliberálnější, jsou jasným důkazem naší národnostní spravedlnosti. Zajisté jsou vyvrácením toho, že bychom chtěli Němce nějak zkracovati anebo dokonce potlačiti.

Prohlášení parlamentárního svazu německého užívá ovšem velmi silných výrazů proti administraci našeho státu. Pánové, mluviti o žaláři a otroctví, o znásilnění a rdousení takovými přehnanými a neoprávněnými slovy nedá se nikdo mýliti, a nemělo by smyslu chtít takové paušální a neoprávněné obžaloby při této příležitosti vyvracet.

Konkrétně mluvíte ve svém programu o školství. Tvrdíte na příklad, že jsme znásilnili Vaši universitu. Co se však stalo? Hlavně to, že jsme odstranili zákonem pojmenování university podle Ferdinanda, že my Čechové jména takových Habsburků chceme míti vymýcena. To nám přece slušným způsobem nemůžete zazlívati! Zrušili jsme některé školy Vám samým nepotřebné, přebytečné, školy zřízené pod neblahým režimem starého Rakouska.

Že jsme však při úpravě všeho našeho školství jednali vždy jen s hlediska věcného a národnostně spravedlivého, toho důkazem jest fakt, že jsme zřídili na Slovensku, kde Němci vůbec dosud neměli žádných škol a kde zájem německého národa vyžadoval zřízení jich, přes 80 škol obecných řadu škol měšťanských a odborných i středních.

Nechceme popírati, že některá ustanovení administrační dala by se změnit. Neračte zapomínati, že jsme převzali administraci rakouskou a smíme-li tak říci, administraci Vaši, kterou teprve novým poměrům musíme přizpůsobovati. Toto přizpůsobení může se teď státi za vaší spolupráce. Jsme si jisti, že také německý národ uzná, že velká potřeba nynější doby jsou zákony a zřízení hospodářské a sociální. Výsledek voleb je nejen na naší, nýbrž také na německé straně jasným důkazem, že naši národové čekají od svého parlamentu především práci hospodářskou a sociální tvůrčí práci regenerační a politiku v pravdě kulturní.

Přecházím nyní k výkladu programu o této práci. Pozornost musíme především věnovati neutěšené situaci zásobovací. Nejširší kruhy našeho obyvatelstva nejenom v průmyslových obvodech, nýbrž i ve venkovských okresích trpí citelným nedostatkem potravin a mnohých jiných životních potřeb, zejména prádla, šatstva a obuvi. Nedostatky tyto, jakož i drahota, mající namnoze původ v neodůvodněném zvyšování cen, zejména však v neodůvodněném podceňování naší měny v cizině způsobují v širokých vrstvách lidu náladu nepříznivou pro zintenzívnění práce, bez něhož nemůžeme se vrátiti k normálním poměrům. Pro zbytek

nyňjšího období snažíme se, abychom zvýšenými výkupy domácími a rychlým dovozem zásob v cizině nakoupených dostali se co nejdříve ze situace, která byla přiosřena hlavně zastavením dopravy na Labi. Hledíme zasáhnouti zvláště na místa ohrožená a nedostatky tam zmírniti. Pro nadcházející období žňové musí býti naši úlohou, abychom příští žeň ve prospěch státu chránili, ji zachytili a využili.

Vázané hospodářství se zemědělskými produkty jest nutným důsledkem světové války, není nám proto nezměnitelným zařízením a bude uvolňováno časem s odpadáním příčin, jež je vyvolaly. Ceny zemědělských produktů budou stanoveny tak, aby byly úměrné k nákladům výrobním. Vláda bude rozsáhlejší podporou napomáhati přímému styku organizací výrobců s organizovanými spotřebiteli. Jsme si vědomi, že musíme podporovati ze všech sil zemědělskou výrobu, abychom v dohledné době mohli dosáti žádoucího cíle soběstačnosti. Tak, jako již dříve při produkci rostlinné vláda tuto cestu nastoupila vydatnou podporou při opatřování umělých hnojiv, odhodlána jest pokračovati nyní účelným budováním pokusnictví, umožněním dovozu ušlechtilých semen, zvláště pak podporou všestranné meliorace půdy po stránce finanční i správní. Jelikož produkce živočišná utrpěla nebyvalou měrou, nutno přivésti ji nerušeně k novému rozkvětu, zvláště podporou dovozu prvotřídního materiálu chovného. Aby nebylo poruch v nutných pracích zemědělských, vstoupila vláda v přímý styk s organizacemi zemědělských zaměstnavatelů a dělníků, prostředkovala při sjednávání kolektivních smluv a pokládá za svou povinnost starati se o to, aby vzájemným dodržováním těchto smluv umožněn byl nerušený vývoj výrobních poměrů na venkově. Doufáme, že v zájmu celostátním podaří se nám všechny otázky, jak mezd tak pracovní doby se týkající, vyřešiti způsobem mírným a klidným.

Zemědělské obyvatelstvo, jemuž se ukládá dodávková povinnost produktů zemědělských, má však právo žádati, aby stejná dodávková povinnost byla zavedena pro výrobky průmyslové, nutně potřebné, a to rovněž za ceny snesitelné. S největší rozhodností a nejkrajnější přísností vystoupí vláda proti lichvě s potřebami životními a bude zde apelovati při organizaci služby pro potírání lichvy i na spoučinnost občanstva, bez které zákonná opatření tohoto druhu nemohou býti dosti účinnými. Vývozu potravin za hranice bude vláda čeliti všemi prostředky. Dokud nám však naše zemědělská produkce nezabezpečí sama dostatečného množství chlebovin, budeme nuceni počítati s dovozem ze zahraničí.

Rovněž náš průmysl je odkázán na dovoz mnoha důležitých surovin, nezbytných k výrobě. Vůbec je zahraniční obchod jeden z nejdůležitějších činitelů našeho národního hospodářství a rozhodujícím pro platební bilanci a tím i pro naši měnu.

Rozrušené poměry hospodářské na celém takřka světě a kolísavost valut vyžadují, aby, než se poměry ustálí, byl zahraniční obchod státem kontrolován a dle potřeb státu upravován a aby nepřiměřené zisky valutární přišly k dobru celku. Poněvadž zkušenost posledního roku ukázala, kterak nepříznivě působila dosavadní roztříštěnost na kompetenci ve věcech vývozu a dovozu dlužno sloučiti všechny dotyčné agendy v jednom úřadě, který by také organizoval pohotové síly hospodářské, posiloval solidní podnikání, zabraňoval zvyšování domácích cen vnitřně neodůvodněnému a vši silou potíral spekulaci a korupci za dnešních abnormálních poměrů pohřichu příliš zbujnělou.

Aktuální finanční tíseň jest poválečným zjevem ve všech státech, poněvadž mimořádné úkoly státu stojí proti zmenšené hospodářské síle obyvatelstva. Úvěr veřejný se stává obtížným, poněvadž obnova hospodářského života a úsilí našeho státu čeliti inflaci státovek a neodůvodněná thesaurace peněz vyvolává tíseň na peněžním trhu. Pramen státního úvěru

zůstal mimo to posud omezen skoro výlučně na příslušníky a podniky československého národa.

Poměry ty nutí stát, aby co nejrychleji přivedl státní rozpočet do rovnováhy tak, aby bylo třeba hraditi úvěrem jenom produktivní investice. Pronikavá náprava k tomu cíli vyžaduje času, pro který si musí v nejbližší době opatřiti vláda vydatný úvěr domácí. Přirozená úspora nastane teprve trvalým návratem míru ve státním i soukromém hospodářství, demobilisací vojska, odstraněním zásobovacích výdajů a zaměstnáním nezaměstnaných. Avšak i mimo to třeba obnoviti v celé státní správě úzkostlivou úspornost, aby břemena státních daní nepřesáhla možnosti obyvatelstva, jemuž zdražují živobytí a práci, a aby mohla býti postupně zmenšována. Netřeba komplikovati soustavu daňovou novými velkými daněmi; úspěchem dostatečným bude, podaří-li se plně nynější soustavy daňové využití se spravedlivou přísností. Některé doplňky a změny nynější daňové soustavy jsou arci nutné, tak zvláště zavedení daně dědické.

Úkolem finanční správy bude budovati od základu berní soustavu a administraci, která by byla přizpůsobena organisaci státní správy politické, hověla moderním požadavkům hospodářským a požadavkům demokracie a vyvedla též autonomní finance z jejich nynější krise.

Předpokladem trvale zdravých financí veřejných jest vedle dobré administrace zdravý hospodářský základ. Bez rozmnožení výroby není rozmnožení blahobytu širokých vrstev ani zdravých financí, ani ozdravení naší měny. Pokud výrobní síly nestačí k lidskému životu posledního občana, jest čeliti každému mrhání výrobních sil, poutaných přepychem dovozu, výrobě a spotřebě. Velikost přírodní našeho bohatství a pracovitost našeho lidu dává naději, že bude i náš stát v brzku finančně silný. Avšak hospodářský život musí brzy přijíti ke klidu a třeba se proto vyvarovati všech finančních experimentů, které by mohly podkopávati důvěru ve stát, peněžní organisace a vzájemnou solidaritu. Teprve potom bude možno přikročiti k nápravě měny.

Zvláštní zřetel bude vzat k soudnictví nad mladistvými provinilci. Výkon trestu bude řízen hlediskem, aby osoby, odpykávající trest, byly mravně pozvednuty a přivedeny zpět do společnosti jako zdatné síly pracovní.

Válečná léta těžce poškodila zdravotní stav obyvatelstva, jemuž jest třeba věnovati pronikavou péči, která se v prvé řadě musí obíratí dítětem a jeho tělesným vývojem. Vláda předloží zákon, čelící šíření nakažlivých chorob a o tělesné výchově, a vedle jiných budeme míti za úlohu, provésti zákony o zestátnění nemocnic a zdravotní policie. Hospodářství státních nemocnic a státních lázní musí býti postaveno na pevný základ.

Školství v republice budeme dále budovati tak, aby zvýšena byla úroveň školního vzdělání širokých vrstev lidových a aby veškeré školství se rozvíjelo volně a svobodně. Reformy školské řízeny budou hospodářskými a kulturními potřebami života. Ke školským a kulturním potřebám Slovenska bude zejména bedlivě přihlíženo. Výchova a vzdělání mimoškolní, jemuž slibný základ položen byl lidovýchovnými zákony, bude dále pěstováno. V péči o školství a lidové vzdělání dbáti budeme potřeb všech státních občanů bez rozdílu jazyka. Organisaci školskou chceme postaviti na nejširší demokratický základ. Úprava poměru státu k církvím bude provedena na podkladě zásady o odluce, při čemž bude bez újmy zájmů státních všem zaručena úplná svoboda náboženská a svoboda svědomí vůbec.

Minulé Národní shromáždění provedlo řadu velkých sociálních reforem. Na prvním místě stojí pozemková reforma. Je to dílo největšího dosahu, znamená počátek nové doby. Chceme, aby pozemková reforma byla při praktickém provádění řízena úmysly, jimiž veden byl zákonodárce při sdělávání tohoto ohromného díla.

Sociální přestavba zemědělské výroby nemůže však zůstat osamocena. Je nutno započít s novou érou i ve výrobním řádu průmyslovém. Předválečné poměry nejsou udržitelné. Výrobní organizace musí být přizpůsobena požadavkům pracujícího lidu. Socialismus udává zde nové dráhy vývojové, jež nejsou již utopiemi, nýbrž musí být realizovány. Domníváme se, že nadešel čas, kdy jest učiniti počátek, kdy přikročení k socialisaci těžby uhelné a rudné stalo se aktuální, a rovněž státní hospodářství uhlím. Musíme mít ovšem při všech reformách na mysli nerušený chod výroby v přechodné době a jistě i celkový stav našeho národního hospodářství.

V oboru dělnického zákonodárství upozornilo již prohlášení předešlé vlády, že tendence doby směřuje k novému uspořádání výrobního řádu: "Dělnictvu, které v dosavadním způsobu výroby bylo pouhou pomůckou, nelze se již spokojiti s tímto postavením. Dělník, na jehož práci závisí nejen prosperita jednotlivého podniku, nýbrž i zdravý vývoj celého národního hospodářství, musí nabýti možnosti, aby spolurozhodoval o svém postavení a aby nebyl vylučován z podílu na výtěžku své práce. Vláda jedná už se zájmovými organizacemi o nové úpravě pracovního poměru, která vyhovujíc tendenci právě vylíčené, zvýší zájem pracujících na výrobě a upevní pořádek v ní, bez něhož není zdárného vývoje jejího. Pro případy poruch hospodářských, s nimiž v těchto dobách nutno počítati, míní vláda vybudovati soustavu opatření pro případ nezaměstnanosti, založenou na zájmových organizacích zaměstnaneckých.

Zákony dosavadními a zákony, jejichž osnovy vláda míní předložiti, bude dělník v poměru pracovním úplně chráněn. Vybudováním pracovní inspekce, které i nadále bude užíváno rozsáhlou měrou ke smírnému upravování poměrů pracovních, bude zabezpečeno zachování všech ochranných předpisů.

V době, kdy pracovní schopnost dělnictva jest ochromena nebo vyčerpána, má zaměstnanec býti chráněn sociálním pojištěním. Naše pojištění nemocenské bylo reformami provedenými předešlým Národním shromážděním postaveno na zdravý základ. Jsouc dříve roztrženo asi v 1700 ústavech, soustředuje se asi ve 400 pojišťovnách. Vláda považuje za svou přední povinnost, aby dávky pojišťovací v tomto oboru v nejbližší době uvedla v soulad s nynějšími výdělkovými poměry. Totéž platí o úrazovém pojištění na Slovensku.

Vláda chce nemocenských pokladen použiti jako základu pro budovu sociálního pojištění, na jehož zákonné osnově pracuje. Aby byly rozptýleny obavy, že by organizace pojištění bylo zneužíváno k účelům politickým, míní vláda pracovati ke zneutralisování nemocenských pokladen tím, že, přesunouc zastoupení zaměstnavatelů do dozorčích orgánů pokladenských, zavede poměrné volební právo do všech orgánů pokladničních a zajistí státní správě potřebný vliv na ustanovování úředníků, jejichž kvalifikaci věnuje obzvláštní pozornost.

Vláda použije svého členství v Mezinárodním ústavu práce při Svazu národů k uskutečnění snahy, aby zákonodárství sociálně politické bylo internacionalisováno.

Z politických úloh, jež nás čekají, stojí v první radě reforma státní správy a uzákonění nové, zásadám demokracie odpovídající pragmatiky státních zaměstnanců. Svoboda přesvědčení politického a právo občanů organizovati se svobodně v politických, odborových, družstevních

a podobných organizacích, bude vší mocí zákona a státní administrativy chráněno v zájmu klidného vývoje státu.

Župní zřízení, usnesené minulým Národním shromážděním, chceme v nejbližší době započítí uváděti v život, a to nejdříve na Slovensku, kde dosavadní poměry administrativní toho nejvíce vyžadují, čemuž budou předcházeti volby do zastupitelstev obecních.

Po Slovensku musí následovati i ostatní části republiky tak, abychom v krátké době měli novou demokratickou správu založenou na nejširší účasti a spolupráci všech vrstev obyvatelstva.

Sjednocení úřadů vnitřní správy, správy finanční i soudnické na Slovensku jest rovněž jeden z nejdůležitějších úkolů v nejbližší době.

V Podkarpatské Rusi chceme pracovati dále na vybudování organizace veřejné správy a těšíme se na den, kdy sejde se prvý zvolený sněm této autonomní součástky naší republiky a kdy budeme moci pozdraviti v Národním shromáždění její první zvolené poslance.

Ještě z jednoho území naší republiky scházejí zde zvolení zástupci. Jsou to poslanci za Těšínsko. Pánům je znám celý vývoj sporu, který s naší strany nebyl hnán do těch příkroští, jakých, žel, nabyl v posledních dnech. My jsme žádali hned při mírovém jednání, aby dohoda nám Těšínsko, na něž máme všechna práva historická i hospodářská, přičkula již také s ohledem na to, že uhelné pánve Těšínského Slezska nepotřebujeme pouze my sami ke své existenci, nýbrž celá střední Evropa. Poláci se tehdy postavili na stanovisko plebiscitu. Nyní však, když vidí, že plebiscitem rozhodlo by se obyvatelstvo velikou většinou pro nás, činí zase všechno možné, aby plebiscit stůj co stůj zmařili. Musíme proto na dohodě žádati, aby, když plebiscit nařídila, postarala se také o to, aby životy a majetky těžce zkoušeného obyvatelstva na Těšínsku nebyly před očima dohodových vojáků teroristickými akcemi denně a soustavně ničeny. Totéž platí ovšem také vůči Oravě a Spiši.

Pánové s levé strany, neračte zapomínati, že tato slova na obranu obyvatelstva těšínského týkají se v prvé řadě německých občanů. Nechováme vůči Polákům nepřátelských pocitů, neřinčíme zbraněmi, ale budeme hájiti svého dobrého práva, jehož se nevzdáme.

Přejeme si se všemi svými sousedy žíti v míru a pokoji. Nikoho neprovokujeme, proti nikomu nemáme nepřátelských úmyslů, chceme žíti se všemi v přátelských stycích a dobré sousedské shodě. Jinak v politice zahraniční chceme udržovati dosavadní směr. S velmocemi západu pojí nás upřímné přátelství, jehož si chceme nadále vážiti a je udržovati. Současně navazujeme styky i s východem a posíláme zvláštní misi do Ruska, aby navázala spojení s ruským státem.

Shrnuji takto vylíčený program vládní v jednu konečnou větu: Pořádek nerušený, demokratický a sociální vývoj doma, klid a mír navenek.

V tomto směru chceme pracovati a k této práci vyžadujeme vaší podpory.

Přednesl ministerský předseda Vlastimil Tusar